17· ԱՂՎԵՍԸ, ԳԵԼԸ, ԱՐԱԶԸ ՈՒ ԶՄՌՈՒՏ–ՂՈՒՇԸ

Ավալ ժամանակին ըլնում ա չիլնում մի թագավոր. էս թագավորը հայ ա ըլնում։ Սա ունենում ա ալեյի-մալեյի մի տղա՝ ըն էլ մի բեքյարա, անպետք տղա, որ ամեն աստու օրը, առավոտը լիսը բացվում էր թե չէ՝ նետուանեղը վեր էր ունում, էթում ավղուշ, իրիկունը գալի տուն։ Խեղճ հերը ինչ բանի դնում էր՝ չէր կենում, մի հետ բեդռլվաթ սովորել էր։

Հոր սիրտը չը վե կալավ, որ իրա տղեն ըսենց ավարա մանգա. մի օր ասեց, որ գլուխը վեր ունի, մի դհով էթա՝ իրա համար ապրուստ գտնի։ Նրան մի լավ նետուանեղ տվեց, ճամփի համար պաշար ու տանից դուս արեց։

Տղեն ա՝ հոր ձեռը պաչեց, վե կացավ, գնաց։ Գնա՛ց, գնա՛ց, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, հնասավ մի մեշա. ըստե իրա համար տուն շինեց, միջին կացավ։ Ոնց որ աղաք, համի էլ ավչություն էր անում, իրա գլուխը պահում։ Բերած ավից ի՛նչ ուտում էր՝ ուտում, ինչ չէ՝ լա՛վ աղ էր անում, տանում իրա գերզամբում կախ տալի, որ չֆոտի, խարաբ ըլնի։

Ըսենց մի տարի կացավ էս մեշումը։ Մի տարի էլ սա՛ղ աշխարքը սով ընկավ. սո՛վ եմ ասում, էնթավուր սով, որ աստոծ փրկի, աղատի. հերը որդուն էր ուտում, աղպերը՝ աղպորը, բարեկամը՝ բարեկամին. մի խոսքով, ո՛վ ում ձեռն էր ընկնում՝ նրան

էլ պրծնում չկար, սաղ-սաղ պտի ուտեր։ Սովածությունից ջանավարները ընկել ին մեշնքը չափչփում, բալի ձեռները զադ-մադ ընկնի՝ ուտեն, սովից չսատկոտենն։

Մի օր Աղվեսը սոված, փորը վեց-վեց անելոն էս ավչու մեշի միջովը անց էր կենում։ Տեհավ մեշումը մի տուն ա շինած, ինքն իրան ասեց. «Հալրա՛թ ըստե մարդ ա կենում, էթամ տենամ. բալքի կարենամ փորս նուրթ-մուրթ քցիմ։ Աղվեսը կամաց-կամաց մոտացավ տանը. ֆոտ քաշեց, տեհավ մսի ֆոտ ա գալի։ Դե՛ս ընկավ, դե՛ն ընկավ՝ մի պուճուր ծակ գտավ. էդ ծակովը ուսուվով սլլաց ղերդամբին։ Ի՞նչ տենա՝ լա՛վ-լա՛վ մարալներ, ջեյրաններ մորթոտած՝ պատիցը կախ արած։ Ջաթի նա էլ էսթավուր զադի էր մանգալի. վրա պրծավ, մի լավ կուշտ, կուռ կերավ. հենց էն ա ուզում էր էն ծակովը էլ եդ դուս գա՝ ավչին, որդիան որ էր, ղերզամբու դուռը բաց արեց, տեհավ Աղվեսն ընդե։ Նետուանեղը քաշեց որ սա, տեղն ու տեղը չորացնի՝ Աղվեսն էկավ ընկավ նրա ոննները։

— Ամմա՛ն,— ասեց,— ա՛սու սիրուն, թադավորի ցեղ. ինձ մի՛ սրպանի. աշխարը սով ա ընկե, քու արևի սադաղին ըլնի, ինձ մի ճար արա՛։ Ինչ ղուլլուղ ուզում ես կանեմ, թաքիլան օրական ինձ մի կտոր միս տաս, կշտիդ պահես. մի՛ վախի, ես ղիան տվող ջանավարներիցը չեմ։

— Լա՛վ,— ասեց ավչին,— թե որ դու ղիան տվող ջանավար չե՛ս, կենում ես՝ կա՛ց, համա պտի տանս լա՛վ մուղաթ կենաս, հա՛։

— Ջո՛ւստ աչքիս վրեն, թադավորի ցեղը սաղ ըլնի, լա՛վ մուղաթ կկենամ,— ասեց Աղվեսը։

Աղվեսի բախտը լավ էր բանե. ամեն օր կուշտ, կուռ ավի միսը ուտում էր, դուս գալի արևի տակին իրա քեֆին թոնթռի տալի, էն ի՛նչ մեկել ջանավարները սաղ շաբաթներով մանգալի՝ ձեռները զադ չէր ընկնում։

Մի օր էլ, Աղվեսը ըսենց փորը կուշտ, արևի տակին թոնթռի էր տալի, Գելը էն դհից տեհավ։— Ա՛յ հարա՛յ,— ասաց,— էս ինչ բաս ա. սա՛ղ աշխարքը սով ա ընկե, մենք սովածությունից կոտորվում ենք՝ սա էնքամ կուշտ ա, որ դեռ հլա իրա քեֆին թոնթռի էլ ա տալի։ Հրե՛ս հաղիր ձեռս ա ընկե, էթամ բռնեմ, ուտեմ՝ մի փորս կշտանա, է՛։

Էս ասեց թե չէ՝ մոտացավ Աղվեսին. ուզում էր սաղ-սաղ կուլ տա, Աղվեսն ասեց.— էլ ի՞նձ խի ես ուտում, Գե՛լ աղպեր. հազիր

արի՛ ես քեզ էնթավուր տեղ տանեմ, որ ուտելուն չկարենաս հատացնի։

Գելը ղաբուլ էլավ, նրան էլ ձեռ չտվեց։ Գելին տարավ դուռ թագավորի տղի զերզամբին։

— Հրե՛սիկ,— ասեց Աղվեսը,— ինչքամ ուզում ես՝ կե՛. քե կուռդ բռնող ըլնի, էն վախտն ասա։

Գելը ուրախ-ուրախ վրա պրծավ մսերին։ Էլ ի՛նչ ասիլ կուզի, սուված, նախից ընկած՝ ոսկոռ-մոսկոռ չէր հարցնում, հենց սաղ-սաղ էր կուլ տալի։ Համա խեղճի բախտիցը, մի քիչ չանցկացավ՝ թագավորի տղեն զերզամբու դուռը բաց արեց, տեհավ մի Գել ա ղոնաղ էկե։ Նետուանեղը քաշեց, որ տա Գելին տեղն ու տեղը չըղնամիշ անի, սատկացնի, Աղվեսը չթողաց։

— Բա՛ն չկա,— ասեց,— թո՛ղ սա էլ մնա քու տանը. սա էլ պիան տվող ջանավարներից չի, հազիր դհա լավ, հեննես տանը մուղաթ կկենա։

— Լա՛վ,— ասեց թագավորի տղեն,— քե որ դա էլ պիան տվող ջանավար չի՝ մնում ա, թո՛ղ մնա։

Աղվեսն ու Գելը ընենց սիրով ին ապրում, ոնց որ հալալ աղպըրտինք։ Փորները կուշտ, ամեն օր դուս ին գալի արևի տակը, իրար քըլըմստորում, հաղ անում, էլի իրիկոմը էթում տուն։ Մի օր էլ էրկսով ըսենց արևի տակին հաղ ին անում, որդիան որ էր՝ մի սուված Արջ էն դհիցը ատամները ղրճտացնելոն դուս էկավ։ Սրանց տեհավ քե չէ՛ վրա վազեց, որ էրկսին էլ մի հանքի ուտի՝ Աղվեսը մուննաթ, աղաչանք, պաղատանք.— Ա՛րջ աղպեր,— ասեց,— դու մեզ խի՞ ես ուտում. հազիր արի մենք քեզ էնթավուր տեղ տանենք, որ միս ուտելոն լեթվես։

— Լա՛վ,— ասեց Արջը,— քե որ ինձ ըտենց մի լավություն անեք, ձեզ էլ խի եմ ուտում։

Արջին տարան թագավորի տղի զերզամբումը կաննացրին։ Խեղճը սաղ շաբաթ սուված՝ ըսկի մսի էրես չէր տեհե. վրա պրծավ մսերի ջանին։ Մի դհիցը ուտում էր, մի դհիցը ասում. «Օխա՛յ, անջախ մի փորա նութ ընկավ. ախա՛ր ես մեռա էսթավուր զադի մանգալոն, է՛»։

Մի ղաֆիլ, էն դհիցը թագավորի տղեն զերզամբու դուռը բաց արեց, նի մտավ. տեհավ ըսօր էլ ա մի թաղա ղոնաղ ավելացե։ Նետուանեղը քաշեց, որ տա Արջին տեղն ու տեղը սըպանի, Աղվեսը չթողաց։

— Թագավորի ցեղն ապրած կենա,— ասեց,— սա էլ ղիան տվող ջանավար չի, թո՛ղ քու արևի սադաղին ըստե կենա, սովածությունից չսատկի. իրեքով տանդ դհա՛ լավ մուղաթ կկենանք։

— Լա՛վ,— ասեց թագավորի տղեն,— թե որ ղիան տվող ջանավար չի՝ մնում ա, թո՛ղ մնա։

Էս հետ իրեք ֆոդի էլան։ Իրար հեննա ուտում ին, խմում, էթում արևի տակին տըռճնկի տալի, հաղ անում, օր մթնացնում, ըսկի վեջները չէր, թե աշխարումը սով կա։

Ջմռուտ-ղուշը՝ ղշերի թագավորը, էն դհիցը էկավ՝ դոռալո՛ն, ծվալո՛ն, դադ-բեդադ քցելո՛ն, տեհավ էս իրեքով արևի տակին հրեն թոնթռի են տալի։ Վրա պրծավ, որ իրեքին էլ մի կտցելումը վեր ունի տանի՝ Աղվեսը էլի աղաչանք, պաղատանքն ընկավ։

— Ջմռո՛ւտ-ղուշ,— ասեց,— դու արի՛ մեզ ձեռը մի տա, մեղք ենք. հազիր արի մենք քեղ էնթավուր մսի տեղ շանց տանք, որ հա՛ ուտես, հա՛ ուտես՝ ըսկի չհատնի։

— Լա՛վ,— ասեց Ջմռուտ-ղուշը,— շանց տվեք, տենա՛մ։

Սրան էլ վե կալան, տարան դուզ թագավորի տղի ձերզամբին։

Ջմռուտ-ղուշը, քանի իշտահը տալիս էր՝ կերավ, կշտացավ հենց էն ա ուզում էր դուս գա, էթա՝ թագավորի տղեն ձերզամբու դուռը բաց արեց, նի մտավ. տեհավ ըսօր էլ ա մի թագա ղոնաղ ավելացե։ Նետուանեղը քաշեց, որ տա Ջմռուտ-ղշին տեղն ու տեղը սատկացնի, էլի Աղվեսը մեջ ընկավ, աղաչանք արեց։

— Աստո՛ւ սիրուն,— ասեց,— թագավորի ցեղ. քու արևի սադաղին թո՛ղ էս սոված ղուշն էլ մնա մեր կշտին. սա էլ քու ասած ղիան տվող ջանավարներից չի. չորս ֆոդով տանդ դհա՛ լավ մուղաթ կկենանք։

— Լա՛վ,— ասեց թագավորի տղեն,— թե որ ղիան տվող ջանավար չի՝ կենում ա, թո՛ղ կենա։

Աղվեսը, Գելը, Արջը ու Ջմռուտ-ղուշը սա՛ղ օխտը տարի կացան թագավորի տղի կշտին։ Սովը որ անցկացավ, աշխարը հանդարտեց՝ միտք արին, որ էթան թագավորի տղիցը իղին առնեն, էթան իրանց բանին։

Ամա Աղվեսն ասեց.— Էսքամ տարի էն մարդը մեզ պահել, պահպանել ա, սովից պրծացրե. բա՛ մենք դրան մի լավություն էլ ա չա՞նենք։ Հազիր կնիկ չունի, էկե՛ք էթանք Տրապիզոնա թա-

գավորի աղջիկը բերենք սրան կնիկ. չունքի լսել եմ՝ նրա աղջիկը շատ սիրուն, գովական աղջիկ ա։

— Լա՛վ,— ձեն տվին քոմմքով էլ,— է՛թանք։— Խոսքերը մին արին, վե կացան գնացին։

Գնա՛ցին, գնա՛ցին, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, հասան Տրապիզոնա քաղաքը։ Ընդհան թագավորը իրա ամարաթից մխելի հնոու վար ու ցանք ուներ. նրա նոքարները ընդե վար ին անում։ Ճաշվա էն ճռճռան շոքին, որ գութանը բաց ին թողե, Աղվեսը տարավ իրա ընկորտանցը լծեց գութանը. Գելին՝ հորի, Արջին՝ ամբոլ, ինքն էլ գութանի մաչը բռնեց։ Ջմռուտ-ղուշն էլ երկնքի էրեսին թևերը բաց արած՝ կացել էր։ Թագավորի նոքարները որ եդ թամաշ արին, տեհան էս ջանավարները մի դհիցը վար են անում, մի դհիցն էլ, «Հոռովելե՛» ձեն տալի՝ լեղիները ջուր կտրեց. թողին, գնացին թագավորին իմաց արին, թե՝ ըսե՛նց, ըսե՛նց բան։

Թագավորը, նրա կնիկը, աղջիկը դուս էկան բալկոնը թամաշա՝ տենան էս ջանավարները ո՞նց ին վար անում։ Ջմռուտ-ղուշը էն սհաթը բանձրից վեր էկավ, թագավորի աղջկանը վե կալավ, դրեց մեջքին ու թռավ։ Հազար ձեն տվին եննուցը թե՝ «Տարա՛վ, տարա՛վ. բռնե՛ք հա, բռնե՛ք», համա էլ ո՞ւր՝ տանողը տարավ, պրծավ։ Աղվեսը, Արջն ու Գելը տեհան, որ Ջմռուտ-ղուշը աղջկանը թռցրեց, իրանք էլ թողին գութանը ու պուկ էլան։ Տարան, տարան դուզ իրանց թագավորի կշտին վե դրին։

— Թագավորի տղե՛ն ապրած կենա,— ասեցին,— քեզ համար կնիկ ենք բերե։

Թագավորի տղեն մնաց զարմացած, թե նրանք ո՞րդիան գնացին բերին էս հուրի-փարի աղջիկը։ Նոր Աղվեսը նաղլ արեց, ո՞նց գնացին Տրապիզոն, ի՞նչ ֆանդ ու ֆելով փախցրին թագավորի աղջկանը։

— Բա՛ առանց տերտերի ո՞նց պտի անենք,— ասեց թագավորի տղեն,— չունքի մեր մեջը ադաթ կա, որ տղին ու աղջկանը տերտերը պտի պսակի, որ նոր հալալ մարդ ու կնիկ ըլնեն։

— Թե բա՛ս ըսենց ա,— ասեց Աղվեսը,— էթանք մի տեղան մի տերտեր բերենք՝ պսակի։

Ջորսով վե կացան գնացին մոտիկ գեղերանցից մի տերտեր փախցրին՝ բերին նրանց պսակիլ տվին, էլ եդ բաց թողին, գնաց իրա բանին։

Չեմ գիտում ո՞նց ա ըլնում, Տրապիզոնա թագավորի անկաջն ա ընկնում, թե նրա աղջկանը ֆլան թագավորի տղեն ա փախցնիլ տվե, շինե իրան կնիկ ու ինքն էլ ֆլան մեշումն ա կենում։ Մենծ ղոշուն ա վեր ունում՝ գալի սրա վրեն կռիվ։

Թագավորի տղեն Տրապիզոնա թագավորի ղոշունը որ տենում ա՝ վախլությունից չի իմանում ո՞ր ծակը մննի։

Համա Աղվեսը նրան սիրտ ա տալի.— Թագավորի տղե՛ն ապրած կենա,— ասում ա,— դու ըսկի կռվի մի խառնըվի, մենք գիտանք՝ ո՛նց կանենք։

Արջը մի դհիցը, Գելը՝ մի, Աղվեսն ու Ջմռուտ-ղուշն էլ մի դհիցը, որ չթափեցին Տրապիզոնա թագավորի ղոշնի վրեն՝ սաղ ջարդ ու փշուր արին, հաղար մի դիհ քշեցին։ Ընչանք նո՛ր Տրապիզոնա թագավորը մարդ ա ղրկե, աղաչանք արե, թե ասսո՛ւ սիրուն, ինչ էլավ՝ էլավ, հերիք ա, աղջիկը նրան հալալ ըլնի, թաքիլան իրան դինջ թողա։ Նոր որ նրանք կռվիցը ղրաղ են քաշվե։

Սրանից եղը, չոմաքի էլ սուվը չկար, աշխարը լիություն էր ընկե, Աղվեսը, Գելը, Արջը ու Ջմռուտ-ղուշը գնացին թագավորի տղին դլուխ տվին, ասեցին.— Թագավորի տղե՛ն սաղ ըլնի, համի էլ հո աշխարը սուվ չի, ղուր տեղը վրեդ ծանրություն ենք ըլնում, ի՛նչ, մուրախաս արա՝ էթա՛նք մեր բանին։

Թագավորի տղեն սրանց մուրախաս արեց, գնացին։

Թագավորի տղեն սրանից եղը մեշի միջին մի քանի տարի էլ կացավ։ Համա վերջը տեհավ, որ մարդ ու կնիկ դառը, տխուր են անցկացնում իրանց օրը, ասեց՝ վե՛ կենա էթա հոր կուշտը, ընդե իրանց համար դհա՛ լավ կըլնի։

Ըսենց էլ արեց. կնկանը վե՛ կալավ, էկավ իրանց երկիրը, հոր հեննա բարշեց ու ընչանք վերջը նրա կշտին կացավ։

Ներանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնենք ձեր մուրազին։